

بررسی خرید سهام و سرمایه گذاری در شرکت های چند ملیتی (فرا ملیتی)

زینب آریامند^۱

فاطمه علی اسمعیلی^۲

مائده شعبان زاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۲ تاریخ چاپ: ۱۴۰۲/۰۹/۳۰

چکیده

امروزه در سرتا سر دنیا و جهان، عموم افراد مشغول معامله و دادوستد هستند. این گردش مالی باعث رشد و رونق اقتصادی در جامعه خواهد شد و اگر چرخ اقتصاد کشوری نچرخد آن جامعه نابود خواهد شد. در زمان گذشته سهام به صورت حضوری فروخته می شد اما امروزه با کمک تکنولوژی و فناوری به صورت غیر حضوری و با سهولت، سهام شرکت ها قابل فروش هست. معامله گران در این روش می توانند به راحتی روند تمام معاملات بازار را بررسی و مشاهده کنند. به علاوه، امکان ویرایش و حذف سفارش های ثبت شده توسط مشتری هم در سامانه معاملات آنلاین آگاه تعریف شده است. با وجود این مزایا می توان گفت، آنلاین شدن معاملات به ساده سازی فرایند سرمایه گذاری کمک زیادی کرده است، در همین حال بسیاری از شرکت ها هستند که با ادغام و ثبت نمایندگی خود در خارج از کشور ها به اقتصاد کشور کمک کرده اند. بر همین اساس سعی کردیم در مقاله موجود جمعی از فناوری های نوین در مورد خرید و فروش سهام و سرمایه گذاری در شرکت های مذکور و معرفی آنها بپردازیم.

واژگان کلیدی

سرمایه گذاری، تکنولوژی، اقتصاد

۱. استادیار، دانشکده فنی دختران تهران حضرت ولی عصر (عج)، تهران، ایران.
۲. دانشجوی کارشناسی ناپیوسته حسابداری، دانشکده فنی و حرفه ای دختران البرز، ایران.
۳. دانشجوی کارشناسی ناپیوسته حسابداری، دانشکده فنی و حرفه ای ولیعصر تهران، ایران.

مقدمه

وارن بافت می گوید: بین عملکرد اقتصاد و بازارهای سهام رابطه مستقیمی وجود دارد. شرکت ها برای تامین سرمایه خود و افزایش درآمد های خود نیازمند به پشتوانه ای محکم و قابل اتکا دارند که بازار بورس اوراق بهادار این شرایط را برای شرکت ها ایجاد کرده است و سرمایه گذاران می توانند با توجه به درگاه های اینترنتی که در اختیار آنها گذاشته می شود، اطلاعات مالی شرکت را مورد بررسی قرار داده و تصمیم به سرمایه گذاری کنند. برخی افراد با وجود سرمایه، از دانش و علم کافی برخوردار نیستند و بورس و خرید سهام به آنها کمک می کند تا بتوانند در دراز مدت به شکل گیری سرمایه و اقتصاد کشور کمک کنند، شرکت های چند ملیتی کنش گرانی مهم و تاثیر گذار در در جهان کنونی به شمار می آیند. گسترش دامنه تاثیر گذاری های منفی و مثبت این شرکت ها در ورای مرزهای ملی در حیات بیش از پنج دهه ای آنها موجب گسترش مسئولیت آنها نیز گردیده است. (مصفا، ۱۳۸۸)

در واقع شما با سرمایه گذاری در بورس این امکان برای شما پیش می آید که بتوانید آنالیز و تجزیه و تحلیل کنید که آیا سهامی که خریداری کرده ام منافی را برای من ایجاد می کند یا خیر. زمانی که فردی وارد بازار بورس و سرمایه گذاری شد می بایست اطلاعات و دانش کافی را داشته باشد تا در زمان آتی سرمایه خود را از دست ندهد و بتواند تمامی معایب و منافع را بپذیرد. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

سهام

اوراق بهاداری است که در ازای خرید آن فرد به اندازه سهام خود در مالیکیت سازمان نقش پیدا می کند؛ به عبارت دیگر سهام قطعه ای کوچک از سرمایه یک شرکت است. با خرید سهام فرد در ضرر یا سود شرکت شریک است و می بایست به مقدار سهام خود در سود و زیان شریک باشد. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

سهام در بورس از نگاه حقوقی

سهام ها از نظر حقوقی به دو دسته عادی و ممتاز طبقه بندی می شوند.

سهام عادی:

سندی است که نشان دهنده این است که سرمایه گذار مالک درصد معینی از سرمایه شرکت است و همانند سهام داران دیگر از مابقی مزایا برخوردار می شود. سهام داران عادی بیشترین ریسک را متحمل می شوند زیرا در زمان انحلال شرکت و یا عدم تداوم شرکت به هر دلیلی ابتدا بدهی های شرکت پرداخت می شود و سپس پرداخت حقوق سهامداران ممتاز و باقیمانده دارایی ها میان سهام داران عادی تقسیم می شود. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

سهام ممتاز:

سهامی که دارای شرایطی ویژه تر از سهام عادی است، به موجب آنکه در سهام ممتاز قابلیت حق رای بیشتر - حق تقدم - معامله سهم با مبلغی کمتر از ارزش اسمی و تخصیص درصدی معین از دارایی و سود و مواردی از این قبیل است. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

رشد اقتصادی

افزایش تولید و درآمد یک کشور در قیاس با سال های پایه. رشد اقتصادی سبب افزایش صادرات شده و امکان ورود ارزها را تسهیل می کند. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

شرکت های چند ملیتی

اصطلاح شرکت چند ملیتی معمولاً در مورد مؤسسات و شرکتهایی به کار می رود که در دو یا چند کشور فعالیت دارند این شرکت ها معمولاً یک مرکز اصلی در کشور معینی که همان کشور اصلی آنهاست و چند مرکز فرعی در کشورهای دیگر دارند. این شرکت ها انواع مختلف دارند اما می توان آنها را به دو گروه عمده به شرح زیر تقسیم بندی نمود:

الف) شرکت اصلی در کشور معینی دارای مرکز می باشد اما عملیات خود را از طریق شعب نمایندگی ها و اشکال دیگر که آنها را پایگاه ثابت می نامند در کشورهای دیگر انجام می دهد.

ب) شکل دوم که بیشتر متداول است مرکز اصلی شرکت در یک کشور قرار دارد و شرکت اصلی عملیات خود را در سایر کشورها از طریق شرکت های فرعی و وابسته انجام میدهد که مالکیت آنها را به طور کامل دارا می باشد و یا کنترل آنها را در اختیار خود دارد این مجتمع های عظیم تجاری - صنعتی خود را در یک قالب معین و غیر قابل تغییر محدود نمی سازند و بر حسب اقتضای مصالح خود به اشکال مختلف در می آیند. (بیگ پور، ۱۴۰۰)

موافقان سرمایه گذاری شرکتهای فراملیتی در کشور میزبان

موافقان سرمایه گذاری شرکت های چند ملیتی بر پرکردن فاصله ها تاکید دارند و سرمایه گذاری خارجی را راهی برای از میان برداشتن تفاوت میان مقادیر موجود و مقادیر لازم برای رسیدن به هدف ها و نیازهای توسعه اقتصادی می دانند. طبق باور این عده سرمایه گذاری خارجی بر کمیت هایی مانند پس انداز ذخایر ارزی دریافتی های دولت تحصیل مهارت ها و دانش فنی تامین بازار حضور در اقتصاد جهانی و بازارهای مالی و بین المللی و... اثر مثبت دارد. (معصومی فرد، ۱۳۸۱)

از استدلال های دیگر در حمایت از نقش شرکت های چند ملیتی در توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه سهم رو به افزایش سرمایه گذاری خارجی از طرف شرکت های چند ملیتی است. (معصومی فرد، ۱۳۸۱)

سهم سرمایه گذاری خارجی از شرکتهای چند ملیتی به سرعت افزایش یافته است؛ بطوری که از سال ۱۹۷۱ مجموع سرمایه گذاری مستقیم این شرکت ها در خارج به حدود ۱۵۸ میلیارد دلار رسید در سال ۱۹۸۰ به ۵۰۰ میلیارد دلار و در سال ۱۹۹۵ به ۲۷۰۰ میلیارد دلار افزایش یافت درصد رشد سرمایه گذاری مستقیم از ۱ در اوایل دهه ۱۹۸۰ به ۳۴ در سالهای ۹۰ ۱۹۸۵ و حدود ۱۲۰۷ در سالهای ۱۹۹۴ - ۱۹۹۰ و به ۴۰ در سال ۱۹۹۵ رسید، البته این استدلال بر این پیش فرض استوار است که این شرکت ها برای سرمایه گذاری در کشورهای در حال توسعه از منابع مالی خارجی خود استفاده می کنند یا به عبارتی دیگر برای سرمایه گذاری در کشورهای در حال توسعه سرمایه وارد این کشورها - نمایند.

(الهی، ۱۳۸۹)

تابعیت قانونی شرکتهای چند ملیتی

شرکت چند ملیتی شرکتی است که برای دستیابی به اهداف خود اقدام به تأسیس شرکت های فرعی می نماید، بنابراین در این گونه شرکت ها معمولاً با یک شرکت مادر چند شرکت فرعی روبه رو خواهیم بود که می بایست شرکت مادر را از شرکت های فرعی متمایز نمود شرکت مادر واجد تابعیت کشوری است که در آن جا به ثبت رسید و از این لحاظ تابع قوانین و مقررات همان کشور می باشد حقوق شرکت های تجاری کشور محل ثبت و مقررات مالی و اقتصادی کشور متبوع شرکت مادر، حاکم به وضعیت حقوقی شرکت مزبور خواهد بود شرکت های فرعی نیز واجد تابعیت کشورهای می باشند که در آنها به ثبت رسیده اند و مانند شرکت مادر از مقررات کشور متبوع خود تبعیت خواهند نمود در این جا

توجه به این نکته ضروری است که این تبعیت از قوانین به طور عام و کامل صورت می پذیرد و از این رو حتی نحوه تعیین تابعیت براساس قوانین و مقررات به استقرار مرکز اصلی شرکت در آن کشور نماید شرکت فعلی واجد تابعیت کشور مزبور تلقی نخواهد شد مگر هنگامی که مرکز اصلی را در آن کشور مستقر نماید. (هداوند، ۱۴۰۰)

عملکرد شرکت چند ملیتی

عملکرد عبارتست از به نتیجه رساندن وظایفی که از طرف سازمان بر عهده منابع انسانی گذاشته می شود. (معصومی فرد، ۱۳۸۱) عملکرد را می توان به صورت تابعی از انگیزش و توان بیان نمود. برخی دیگر از صاحب نظران این فکر را با افزودن ادراک فرد از نقش خود یا شناخت شغل گسترش دادند. (غفاری، ۱۳۸۹)

عده ای دیگر از صاحب نظران از زاویه دیگری به این موضوع نگریده اند و اعلام کرده اند که عملکرد صرفاً تابع ویژگی های فردی نیست، بلکه به سازمان و محیط نیز وابسته است. ممکن است افراد دارای انگیزه شدید باشند و تمامی مهارت های لازم را برای انجام کار دارا باشند ولی مؤثر بودن آنها وابسته به حمایت و هدایت از طرف سازمان است و کارشان باید به نحوی با نیازهای محیط سازمانی انطباق داشته باشد. (غفاری، ۱۳۸۹)

هرسی و گلد اسمیت دو عامل دیگر را در مطالعه عملکرد وارد کرده اند که عبارتند از بازخور و اعتبار. بازخور به کارکنان می فهماند که کارها را چقدر خوب انجام می دهند و اعتبار پشتوانه قانونی تصمیمات مدیریت است. پس متغیرهای مؤثر بر عملکرد عبارتند از: توان، شناخت شغل، حمایت سازمانی، انگیزش یا تمایل، بازخور عملکرد، اعتبار، سازگاری محیطی. (غفاری، ۱۳۸۹)

با توجه به حرف اول این هفت متغیر، مدل فوق که توسط هرسی و گلد اسمیت ارائه شده است را مدل اچی عوامل مؤثر بر عملکرد فردی را می توان شامل توانایی فرد، شخصیت، یادگیری، ادراک، انگیزش و فشار روانی دانست. از دیگر عوامل مؤثر بر عملکرد می توان به سن، جنس، وضع زناشویی، سابقه خدمت اشاره کرد (معصومی فرد، ۱۳۸۱)

با توجه به نتایج پژوهش و رابطه معنادار بین ابعاد مدیریت فرهنگی و عملکرد شرکت های چند ملیتی، پیشنهادات زیر به تفکیک هر فرضیه بیان می گردد:

۱. بین فرهنگ و عملکرد شرکتهای چند ملیتی، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد: پیشنهاد می شود، مدیران شرکت ها به تفاوت های بین فرهنگ های جوامع و کشورهای مختلف توجه نموده و خدمات و یا محصولات را براساس نوع فرهنگ ارائه دهند و با کارکنان با فرهنگ های مختلف متناسب با فرهنگ آنها رفتار نمایند و از این طریق باعث بهبود عملکرد شرکت شوند. (غفاری، ۱۳۸۹)

۲. بین ناهمگونی نژاد، قومیت، ملیت و عملکرد شرکتهای چند ملیتی، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد: پیشنهاد می شود، مدیران، فرهنگی را در سازمان نهادینه کنند که تفاوت قومیت بر ارتباطات، اخلاق و روحیات کارکنان تاثیر مثبت گذاشته و باعث اختلاف و مشکل نشود و تفاوت قومیت، تعاملات کارکنان را بهبود بخشد و تعصب قومی و نژادی کارکنان، نژادپرستی و قوم محوری کارکنان در سازمان ریشه کن شده و بدین وسیله عملکرد شرکت بهبود یابد. (غفاری، ۱۳۸۹)

۳. بین تفاوت های فرهنگی و عملکرد شرکت های چند ملیتی، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. پیشنهاد می شود، مدیران در راستای ارتقاء دانش فرهنگی و سطح پذیرش فرهنگی کارکنان، بهره وری از فرصت هایی که تنوع فرهنگ ایجاد می کند، پذیرش تفاوت فرهنگی ملیت های مختلف، برقراری سیاست فرهنگی، تقویت تنوع فرهنگی و

زبانی و تأمین منابع انسانی و مالی بیشتر برای توسعه فرهنگی گامی اساسی برداشته و از این طریق باعث بهبود عملکرد سازمان شوند. (غفاری، ۱۳۸۹)

تاریخچه فعالیت شرکت های چند ملیتی

مفهوم شرکت چند ملیتی محصول دوره پس از جنگ جهانی دوم است و کاربرد متداول تعبیر چند ملیتی از هنگام انتشار ضمیمه اختصاصی مجله بیزنس ویک تحت عنوان شرکت های چند ملیتی آغاز گردید اما نقش کنونی شرکت های چند ملیتی در اقتصاد جهانی به دوران مرکانتیلیسم برمی گردد. اهمیت دستیابی به منابع ارزشمند معدنی، همچون طال و نقره سبب گردید تا کشورهای قدرتمند آن دوران، همچون بریتانیا، فرانسه، هلند، اسپانیا و پرتغال با استفاده از شرکت های تجاری جدید التاسیس، ثروت کشورهای مستعمره را به صورت شمشهای طال و نقره به کشور خود انتقال دهند. (رهنا، ۱۳۵۷)

همزمان با گسترش قدرت این کشورها در جهان و تاسیس شرکت های تجاری و ناوگان های بزرگ دریایی، کالاهای تولیدی در کارخانجات این کشورها به سوی بازارهای محلی مناطق مستعمره سرازیر گردید و در مقابل منابع معدنی و ثروت های طبیعی کشورهای مستعمره به سوی کشورهای قدرتمند انتقال یافت. این داد و ستد از کانال شرکت های می گذشت که مادر اولیه شرکت های چند ملیتی امروزی هستند، از مهم ترین این شرکت ها میتوان به کمپانی های هند شرقی و رویال آفریقا اشاره کرد (رهنا، ۱۳۵۷).

جایگاه آینده شرکت های چند ملیتی و فراملی

افراط نظریه پردازان رادیکال در بزرگ نمایی تاثیرات سوء فعالیت های شرکت های فراملی سبب شد برخی صاحب نظران بیشتر مفروضات «نئومارکسیست ها» مبنی بر زیان آور بودن نقش شرکت های فراملی را نه منتج از تحلیل تجربی دقیق، بلکه حاصل قضاوت های پیشین یا پیش تجربی که خصلت تجویزی و ایدئولوژیک دارد، بدانند. (ماهنامه، ۱۳۸۸)

هرچند شواهد تجربی و موارد عینی گویای آن است که جنبه های مثبت اقدامات فراملی کمتر از پیامدهای منفی آن نیست. سازمان ملل متحد که سال ها تلاش خود را صرف تدوین مقرراتی برای مهار این شرکت ها کرده است، امروزه کشورهای در حال توسعه را راهنمایی می کند که چگونه شرکت های فراملی را در دام اندازند و به چه ترتیب از منابع و امکانات آنها در جهت اهداف رشد و توسعه اقتصادی خود بهره برداری کنند. (ماهنامه، ۱۳۸۸)

روند خصوصی سازی و جلب سرمایه گذاری خارجی کشورهای توسعه یافته اروپایی حاکی از آن است این کشورها با تعقیب سیاست هایی در زمینه واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی و نیز اصلاح مقررات حاکم بر مشارکت خارجی راه را برای سرمایه گذاری و فعالیت شرکت های فراملی بیش از پیش باز نمایند. (ماهنامه، ۱۳۸۸)

نقاط ضعف شرکت های چند ملیتی

در تضاد با آنچه درباره مزیت های و ویژگی های شرکت های چند ملیتی به اختصار مطرح شد، مخالفان معتقدند این شرکت ها به صورت مستقیم آثار سوئی بر صاحبان سرمایه های ملی و صنایع داخلی می گذارند، شرکت های داخلی به شکل فزاینده هویت ملی خود را به تدریج از دست می دهند و وضعیتی تابع گونه و مطیع در ارتباط با شرکت های خارجی، چند ملیتی و واسطه ای آنان ایفا می کنند. «پل باران» پژوهشگر اقتصادی، رابطه بین شرکت های چند ملیتی با کشورهای در حال توسعه را غیر منصفانه می داند و معتقد است که منافع این بنگاه های اقتصادی بزرگ و غول آسا از طریق تسلط بر منابع طبیعی و بازار های خارجی کشورهای در حال توسعه تأمین و فراهم می شود، این کشورها حد اعلای

بهره‌کشی را از کشور های در حال توسعه به عمل می‌آورند و در نتیجه صنعتی شدن جهان سوم را به تعویق می‌اندازند (ماهنامه، ۱۳۸۸)

تاثیر سرمایه‌گذاری شرکت‌های فراملی بر دولت توسعه‌گرا

در ارتباط با دولت توسعه‌گرا باید گفت حضور شرکت‌های فراملی در کشورهای میزبان. دو طرف را در یک رابطه متقابل قرار می‌دهد که قدرت چانه‌زنی طرفین مشخص‌کننده بود بیشتر برای آنها است. عناصر تعیین‌کننده قدرت چانه‌زنی طرفین عبارتند از: خصوصیات کشور میزبان، خصوصیات سرمایه‌گذاری و تغییرات محیط اقتصادی بین‌المللی، مثلاً کشورهای دارای دستگاه‌های اداری وسیع و پیچیده و سالم برای چانه‌زنی در زمینه‌های مساوی با مذاکره‌کنندگان شرکت‌های فراملی در وضعیت بهتر قرار می‌گیرند با موازنه قدرت چانه‌زنی میان کشورها و شرکت‌ها می‌تواند نسبت به زمان به علت تغییر در شرایط اقتصاد بین‌المللی بطور مثال، دولت کره سعی کرد در چانه‌زنی با تغییر کند، شرکت‌های خارجی حداکثر ۵۰ مالکیت سهام را برای آنها تعیین کند و این شرکت‌ها را ملزم به سرمایه‌گذاری مشترک با شرکت‌های کره‌ای و ادار نماید و استثناً فقط در مورد مناطق پردازش صادرات قابل می‌شد. (صفار، ۱۳۸۹)

دولت در صدور اجازه سرمایه‌گذاری خارجی نیز بسیار سخت‌گیری می‌کرد و بویژه به دنبال شرکت‌هایی بود که بتوانند انتقال تکنولوژی را تا اندازه‌ای تسهیل کنند (صفار، ۱۳۸۹)

کشورهای در حال توسعه سازوکارهایی خاص را برای معامله با شرکت‌های فراملی به شکل اتحادیه‌های سه‌جانبه بین دولت میزبان شرکت‌های فراملی و عناصر برون‌گرایی بورژوازی محلی نهادینه کرده‌اند. گروه‌های بورژوازی کمپرادور که خود را در کل با منافع خارجیان و بویژه منافع شرکت‌های فراملی منطبق می‌سازند؛ نقش اساسی در تحلیل اتحادیه‌های سه‌جانبه دارند. البته باید گفت که ائتلاف حاکم از بخش‌های صنعتی وابسته به خارج تشکیل می‌شود. (صفار، ۱۳۸۹)

طرز رفتار ملی در پرداخت مالیات

بر اساس ماده ۹ قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی که در قانون مربوطه به جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۶۴ مفاد آن ذکر شده بود سرمایه‌گذاری‌های خارجی از کلیه حقوق و حمایت‌ها و تسهیلاتی که برای سرمایه‌گذاری‌های داخلی موجود است به طور یکسان برخوردار می‌باشند مستنبت از مواد فوق که بین سرمایه‌گذار خارجی و داخلی در پرداخت مالیات و معافیت‌های آن نباید تبعیض صورت بگیرد. لذا چنانچه در قوانین نسبت به سرمایه‌گذار خارجی مالیات با درصد بیشتر با تسهیلات کمتری در پرداخت مالیات مقرر شده باشد با تصویب این قانون به طور ضمنی نسخ شده محسوب می‌شود. مضافاً سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تولیدی و صنعتی به سرمایه‌های کلان نیازمند است و دولت باید تسهیلاتی را برای سرمایه‌گذار خارجی در پرداخت مالیات و معافیت، بدون اعطاء آن به سرمایه‌گذار داخلی فراهم نماید زیرا طرز رفتار ملی نفی‌کننده تبعیض مضر برای سرمایه‌گذار خارجی می‌باشد نه نفی تبعیض مفید برای سرمایه‌گذار خارجی، به ویژه در مواردی که موضوع سرمایه‌گذاری خارجی از نوع فعالیت‌هایی باشد که سرمایه‌گذار داخلی دانش لازم با سرمایه و ابراز کافی را برای آن ندارد. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

مسئولیت در قبال اقلیت سهام‌داران

اشکال مختلف فعالیت شرکت فراملی ممکن است مسائل متعددی را ایجاد نماید. به عنوان مثال زمانی که شرکت فرعی با اقلیتی از سهام‌داران محلی تشکیل می‌گردد، مسائلی قابل طرح است که نیاز به تدقیق بیشتر دارد مشکل زمانی پدید می‌آید که مدیران شرکت تصمیماتی را اتخاذ می‌نمایند که به نفع گروه است اما بر منافع اقلیت سهام‌داران شرکت فرعی

تأثیر منفی می گذارد. به عنوان نمونه شرکت مادر ممکن است از دارایی های شرکت های تابعه خود برای کمک به سرمایه گذاری های انجام شده در نقاط دیگر استفاده نماید به این ترتیب از شرکت تابعه مقادیری را قرض میگیرد و در نتیجه مبلغ سود قابل تقسیم میان سهام داران شرکت فرعی کاهش می یابد. (زراعت، ۱۳۷۹)

همچنین شرکت فرعی ممکن است برای دستکاری در قیمت ها به منظور تأثیر بر انتقال قیمت ها آموزش ببیند که نتیجه آن کاهش منافع وجود قابل تقسیم برای سهام داران محلی و افزایش بهای سهام گروه فراملی است همچنین ممکن است شرکت مادر با اطلاع کامل مدیران شرکت فرعی فرصت های تجاری شرکت فرعی را به نفع واحدهای مستقر در مناطق دیگرش استفاده نماید که در نتیجه دورنمای جالبی از فعالیت های شرکت فرعی ارائه نخواهد داد در تمام این موارد منافع اقلیت سهام داران تابع منافع گروه میگردد. گاه قانون حاکم برای شرکت مادر در انجام چنین اقداماتی مسئولیت هایی را پیش بینی می نماید.

قانون انگلستان خصوصاً مقرر شده است که طبق هر عضو شرکت با استناد به این موضوع که شرکت فرعی به طریقی عمل می نماید که به صورت غیر عادلانه ای برای برخی از اعضا تبعیض آمیز باشد، میتواند به دادگاه شکایت نماید. در حقوق ایالات متحده حق دادخواست دادن برای اقلیت سهام داران بر اساس وظیفه قیمومت و امانت داری مدیران شرکت است. قانون ایالات متحده رفتار منصفانه اکثریت سهام داران در قبال اقلیت را پیش بینی کرده است. (رهنما، ۱۳۸۵)

اعمال صلاحیت قضایی فراسرزمینی بر شرکتهای چند ملیتی

ممکن است دادگاه های داخلی در برخی از موارد بر اساس صلاحیت فراسرزمینی به اعمال صلاحیت بر اقدامات شرکت های چند ملیتی بپردازند. زمانی که صلاحیت در آن سوی مرزها اعمال شود از آن به صلاحیت فراسرزمینی یاد میکنند برای فراسرزمینی دانستن یک صلاحیت نیاز نیست تا موضوع صلاحیت کاملاً و به طور عینی در خارج از کشور باشد، بلکه وجود آثار خارجی برای یک قانون یا حکم کافی است تا آن را فراسرزمینی بدانیم. به طور مثال، زمانی که یک شرکت فراملی از سوی کشور میزبان ورشکسته اعلام می شود و تمام اموال آن را ممنوع معامله می کند شامل اموال خارجی این شرکت نیز میشود. امروزه، اعمال صلاحیت فراسرزمینی می تواند بر مبنای مختلفی صورت گیرد؛ از جمله معیار، تابعیت دکتین آثار معیار کنترل و... (زمانی، ۱۳۹۷)

اعمال صلاحیت قضایی بر شرکتهای چند ملیتی بر مبنای معیار مالکیت و کنترل

برخی حقوق دانان تجویز صلاحیت قانونگذاری برای کشور مادر بر واحدهای تابعه یک شرکت فراملی را مستند به ارتباط کنترلی و مالکیتی میان شرکت اصلی و واحدهای تابعه دانسته و تفکیک بین شرکت اصلی و واحدها را امری غیرممکن در نظر گرفته اند. مسلماً شرکت اصلی همیشه کنترل خود را بر تصمیم گیری و فعالیت واحدهای تابعه اش حفظ می کند و این کنترل معیاری برای قانونگذار است تا شرکت و واحدهای تابعه اش را به عنوان یک کل غیرقابل تقسیم در نظر گیرد و قواعد حقوقی را بر کل مجموعه بار کند. مالکیت و کنترل شرکت بر واحدها باید در این خصوص در قسمت گذر از گونهای غیرقابل تردید باشد که نتوان بر آن ایراد گرفت. شخصیت حقوقی و اعمال صلاحیت بر مبنای تابعیت توضیحات کافی ارائه شد. (زمانی، ۹۷)

اعمال صلاحیت جهانی اصل صلاحیت جهانی

به هر یک از کشورها اجازه تعقیب مجرمینی را می‌دهد که نه در قلمرو حاکمیت آنها مرتکب جرم شده‌اند، نه از اتباع آنها هستند، نه به منافع حیاتی و اساسی آنها تجاوز کرده‌اند و نه علیه اتباع آنها مرتکب جرم شده‌اند. تنها معیار مطرح برای اعمال صلاحیت در این زمینه محل دستگیری مجرم است.

در تعریف اصل صلاحیت جهانی گفته شده، اصلی است که به دولت‌ها اجازه می‌دهد صلاحیت کیفری خود را بر افرادی اعمال کنند که مرتکب جنایاتی علیه حقوق بین الملل شده‌اند و در عین حال به آن افراد اصول صلاحیتی سنتی و مرسوم در حقیقت، این اصل برای رفع خلأ ناشی از عدم قابلیت اعمال اصول قابل اعمال نمی‌باشد. دیگر به وجود آمده است و این همان جنبه فرعی یا ثانوی اصل صلاحیت جهانی است. (زمانی، ۱۳۹۷)

انواع تابعیت شرکت های چند ملیتی

تابعیت شرکت‌های چند ملیتی به جهت گستردگی دامنه فعالیت آنان، از دو جنبه قابل بررسی است: جنبه اول: تابعیت قانونی آن‌ها یعنی تابعیتی که بر اساس ملاک‌های عمومی مذکور در قوانین مربوطه تعیین می‌شود که در مبحث قبل راجع به موازین قانونی تعیین تابعیت شرکت‌های خارجی «به طور عام» بحث شد. جنبه دوم: تابعیت موثر شرکت یعنی تکرر سهامداران شرکت است که این نوع تابعیت مرتبط با بحث حمایت سیاسی است که به آن خواهیم پرداخت. (هداوند، ۱۴۰۰)

موارد مهم در سرمایه گذاری شرکت های چند ملیتی

سرمایه گذاری‌ها چه داخل یا خارج از کشور برای تحصیل نتایج مطلوب مستلزم به علم، دانش، سواد کافی مرتبط است. سرمایه گذاری دارای اصول و قواعد است و اگر بدون دانستن این اصول وارد دنیای بورس و سرمایه گذاری شوریم مطلقاً با مقدار زیادی زیان رو به رو خواهیم شد؛ و اگر علم مرتبط را نداشته باشیم حتی اگر در پیشرفته ترین کشورها هم سرمایه گذاری کنیم موفق نخواهیم شد.

یکی از فاکتورهای مهم برای سرمایه گذاری (امنیت سرمایه گذاری در خارج از کشور) است که به منظور این نیست که پروژه ای که روی آن سرمایه گذاری کرده این لزوماً سودآور است بلکه یعنی پول و سرمایه شما مکان امنی داشته باشد و یا به اصطلاح دزدیده نشود. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

نکته مهم دیگر، (ریسک در سرمایه گذاری) است. تعداد زیادی کشورهایی هستند که اکنون موقعیت اقتصادی پیشرفته و چشم گیری دارند اما با توجه به شرایطی مثل تحریم، تورم و عوامل اقتصادی دیگر ممکن است سرمایه گذاری در آنها ریسک پذیر باشد. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

(شرایط زندگی در کشور مد نظر)

سرمایه گذاری در کشورهای مختلف ملزم به آن است که فرد در آن کشور اقامت داشته باشد چه بسا در آن کشور زندگی کند در نتیجه باید تمامی شرایط را در نظر گرفت و بررسی و تحلیل کرد و با خود انطباق داد. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

نمایندگی

در مواردی که ادعای گذر از شخصیت حقوقی بر مبنای نمایندگی اقامه شده است، احراز سه رکن ضروری است:

۱. وجود کنترل، نه فقط به معنای داشتن اکثریت یا تمام سهام، بلکه تسلط کامل و نه فقط تسلط بر منابع مالی بلکه بر سیاست ها و اعمال تجارتي، به صورتی که شرکت در خصوص این معاملات و داد و ستدها اراده یا وجودی مستقل از خودش نداشته باشد. (زمانی، ۱۳۹۷)
۲. این کنترل باید از سوی خوانندگان برای ارتکاب کلاهبرداری یا اعمال خلاف یا تخلف نسبتبه مقررات اساسنامه یا سایر قوانین موضوعه استفاده شده باشد و یا با سوءنیت و اعمال غیرمنصفانه به نقض حقوق قانونی خوانندگان (طلبکاران) پردازند. (زمانی، ۱۳۹۷)
۳. این کنترل و نقض تعهدات باید مستقیماً موجب صدمه یا خسارت ناعادلانه به خواهان شده باشد. (زمانی، ۹۷)

گروه تجارتي

بحث گروه تجارتي یا سرمایه گذاری گروهی در اوضاع و احوالی به کار گرفته می شود که در آن گروهی از شرکت ها به نحوی فعالیت کرده اند که امکان تمایز شخصیت حقوقی جداگانه آنها ممکن نبوده است و بنابراین زمینه برای گذر از شخصیت حقوقی و مسئول دانستن شرکت های تشکیل دهنده سرمایه گذاری مشترک درباره فعالیت های گروه تجارتي فراهم می شود.

بحث گذر از شخصیت حقوقی راه حلی برای اطمینان از این مسئله است که گروه شرکت ها که از امتیازمسئولیت محدود استفاده می کنند، مسئولیت های مربوط به فعالیت های خود را نیز بپذیرند یا درجایی مورد استفاده قرار می گیرد که بین شرکت های یک گروه تجارتي شراکت وجود دارد. (زمانی ۱۳۹۷)

دادگاه ها ممکن است در جایی که میزان مشخصی از مالکیت مشاع یا سرمایه گذاری مشترک وجود دارد، اقدام به گذر از شخصیت حقوقی شرکت نماید. پرونده هایی که در این دسته قرار می گیرند، مواردی هستند که در آنها دادگاه ها فقط براساس وجود عنصر کنترل، رأی به گذر از به بیان دیگر، کنترل شرکت های تشکیل دهنده بر سرمایه گذاری شخصیت حقوقی نمی دهند.

مشترک نمی تواند دلیل کافی برای گذر از شخصیت حقوقی، تحت ادعای وجود گروه تجارتي خواهان ها را مستحق به دریافت حکم به گذر در پرونده بریگر باشند. به طور مثال قاضی راجراز شخصیت حقوقی دانست؛ چراکه شرکت های تشکیل دهنده گروه تجارتي توانایی تسلط و کنترل بر گروه تجارتي را داشتند و از این توانایی نیز استفاده می کردند، در نتیجه می بایست مسئول اعمال گروه تجارتي شناخته شوند (زمانی، ۱۳۹۷)

اطلاعات مورد نیاز برای رسیدگی به دفاتر و اسناد و مدارک شعب و نمایندگی شرکتها در ایران

برای رسیدگی به دفاتر و اسناد و مدارک شعب و نمایندگان فوق اطلاعاتی به شرح زیر مورد نیاز است:

۱. اطلاعات مربوط به کلیه قراردادهای نمایندگی حاوی نام فروشنده خارجی نوع کالای وارده و نحوه ارسال آن به ایران
۲. اطلاعات مربوط به معاملات انجام شده و نحوه پرداخت وجه آن اعتبارات، اسنادی بدون انتقال ارز بین فروشندگان خارجی و خریداران ایرانی از قبیل مبلغ
۳. اعتباره نحوه ثبت سفارش و گشایش اعتبار نوع کالا، نام فروشنده و خریدار اطلاعات مربوط به عملیات فوق که منجر به گشایش اعتبار اسنادی و دریافت کمیسیون (حق العمل) گردیده است

۴. اطلاعات مربوط به مبالغ کمیسیون‌های دریافتی به ارز و نحوه ارسال آن به ایران و فروش یا تبدیل آن به ریال از طریق سیستم بانکی با بازار آزاد
۵. رسیدگی به اسناد و مدارک مربوط به هزینه های انجام شده در ایران ارز (ریال) مثل حقوق اجاره محل سایر هزینه ها و مطالبه مالیات‌های تکلیفی آنها
۶. مطابقت اطلاعات فوق با دفاتر اشخاص دریافت کننده
۷. در مورد آن دسته از مؤدیان که اعلام می‌دارند فاقد هرگونه درآمد بوده و هزینه های آنها از طریق ارسال وجوه از طرف اداره مرکزی تأمین میشود رسیدگی های زیر انجام شود.
- الف) با مراجعه به محل شعبه و نمایندگی و مشاهده سرنامه ها کاتالوگها کالاها نمونه ها و اسامی فروشندگان خارجی و آگهی های تبلیغاتی به این نتیجه خواهید رسید که شعب دارای درآمد می‌باشند.
- ب) با مکاتبه با شرکت مخابرات ایران میزان وجوه پرداختی شعبه بابت تلفن تلکس فاکس و اسامی شرکتهای خارجی طرف مکالمه یا مکاتبه می‌توان میزان فعالیت مؤدی را تعیین نمود.
- ج) در صورت لزوم با اجرای ماده ۱۸۱ قانون مالیاتهای مستقیم در مورد اینگونه مؤدیان اسناد و مدارک و اطلاعات قابل قبولی به دست خواهد آمد تجربه اجرای ماده ۱۸۱ در مورد تعدادی از شعب و نمایندگی شرکت‌های خارجی در چند سال گذشته این موضوع را به اثبات رسانیده است.
۸. نحوه ارسال ارز از دفتر مرکزی و طریق فروش آن به سیستم بانکی یا بازار آزاد و ثبت آن در دفاتر را مورد رسیدگی قرار دید.
۹. با مکاتبه با شرکت‌های داخلی و مؤسسات دولتی میزان فعالیت مؤدی را به دست آورید.
۱۰. دفاتر و اسناد و مدارک مؤدیان فوق را از نظر کسر و پرداخت مالیاتهای تکلیفی به دقت رسیدگی نمایید. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

قیمت گذاری انتقالات (Transfer-pricing)

مسئله قیمت گذاری انتقالات در دهه آخر قرن بیستم از چندان اهمیتی خوردار گردیده که آن را از مهمترین مسئله مالیاتی دوران حاضر به شمار می رود اصطلاح قیمت گذاری انتقالات در حالتی است که در داد و ستد بین وابستگان یک شرکت بزرگ بین المللی برای آنچه در این داد و ستد از یک شرکت وابسته به شرکت وابسته دیگر منتقل میشود قیمت تعیین نمایند موضوع این انتقالات ممکن است کالا خدمات اوراق بهادار اجاره یک ملک نام و علامت، تجاری یک فرمول ثبت شده تولید کالا حق اختراع امتیاز و یا هر چیز دیگری که در زمره فعالیت های تجاری و اقتصادی مورد داد و ستد قرار گیرد شرکت های بزرگ بین المللی قاعدتاً برنامه حساب شده ای برای تعیین قیمت معاملاتی خود دارند و بدون بررسی و سنجش و منظور داشتن مصالح و منافع خود اقدامی انجام نمی‌دهند.

بدیهی است که هر سوداگری دنبال سود بیشتر است بنابراین عملیات خود را چنان تنظیم می نماید که این هدف به خوبی تحقق یابد. یک از راه های سود بیشتر پرداخت مالیات کمتر است و کمتر کسی را می توان پیدا کرد که راهی برای پرداخت مالیات کمتر داشته باشد و از آن استفاده نکند. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

پس باید دنبال فرصت را گرفت فرصتی که در این بحث وجود دارد این است که اختلاف بار مالیاتی در کشورها و مناطق مختلف عالم از هر جهت بسیار متفاوت است و شرکت های بین المللی از همین اختلاف سطح استفاده می کنند و بی درنگ به طرفی میروند که بار مالیاتی سبک تری را بر آنها تحمیل کند. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

حال ممکن است سؤال شود که شرکت باید مالیات مجموع درآمدهای خود را به کشوری که در آنجا به ثبت رسیده است پرداخت نماید با این وصف چگونه به کشور دیگری روی آورد. تمام هنر قیمت گذاری انتقالات در همین جا نهفته است. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

شرکت های مورد بحث شرکت ها ساده ای نیستند و با مهارت و تخصصی که این شرکت ها و مشاوران مالیاتی آنها کسب کرده اند و با استفاده از همین شبکه جهانی میتوانند معاملات داخلی خانواده را چنان تنظیم کنند که در نهایت قسمت اعظم سود عاید آن شرکت هایی شود که در کشورهای دارای بار سبک مالیاتی به ثبت رسیده اند. در نتیجه در مجموع خانواده مالیات کمتری می پردازد؛ بنابراین بحث در خصوص نحوه تعیین قیمت مبادلات و روابط داخلی گروه و اینکه بهای کالا خدمات دارایی ها، حقوق و امتیازات رد و بدل شده بین اعضاء خانواده چگونه تعیین شود. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

اخذ وام و تسهیلات از بانکهای خارجی

در قانون اساسی جمهوری اسلامی محدودیتهایی در مورد اخذ وام و منابع مالی ارزی برای بازسازی صنایع کشور در قانون برنامه و همچنین قانون تسهیلات خارجی پیش بینی شده است. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

در سالهای ۶۸-۶۷ به دلیل نیاز مبرم کشور به سالانه دریافت تسهیلات خارجی با عناوین "یوزانس" (تسهیلات کوتاه مدت) و "فاینانس" تسهیلات بلند مدت پیش بینی گردید بدین ترتیب که بانک های هر کشور مثلاً آلمان فرانسه، ژاپن ترکیه و غیره ... ابتدا اعتباری را برای دولت ایران اعلام می نمایند که طی آن شرکت های ایرانی می توانند از فروشندگان مقیم همان کشور خارجی خرید نسبه انجام بدهند و بانک مرکزی ایران به عنوان کننده این اعتبارات است این وام ها و اعتبارات را در مکتب اقتصادی به عنوان ابزارهای توسعه اقتصادی می نامند که کشور صنعتی جهان اول برای راه اندازی و حمایت از صنایع خود باید وام به این صنایع تزریق مالی نمایند سپس مشتری هم برای خرید محصول این صنایع فراهم سازند. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

در این روش ابتدا به کشور ثالث اعتبار می دهند به شرط آنکه از منابع این اعتبار فقط خرید خود را از کارخانجات و شرکت های مقیم کشور وام دهنده انجام دهند و بدین ترتیب بهره این وام به جای آنکه در دفاتر و قیمت تمام شده کارخانه در کشور وام دهنده ثبت شود بهره وام در قیمت تمام شده در کشور خریدار ثبت میشود. پس یک نوع رونق اقتصادی برای کشور وام دهنده به هزینه کشور وام گیرنده است. (بیگ پور، ۱۳۹۳)

نتیجه گیری

بدون شك در دنیای امروز که در اقصی نقاط دنیا انسان‌ها به دنبال تجارت و معامله های پی در پی هستند، شرکت های فراملیتی یا بین المللی کمک زیادی به گردش اقتصاد و رونق اقتصاد کرده‌اند.

حال با توجه به مزایای فراوان شرکت های مذکور، مدیران و مسئولان باید از اطلاعات کافی و به موقع برخوردار و در رابطه با قوانین و ضوابط سرمایه گذاری در کشورهای پیرامون و توسعه یافته آگاه باشند. شرکت های چند ملیتی با خواست دولت ها هم سوء است زیرا به این ترتیب می‌توانند تسلط خود را بر شرکت های موجود در سرزمینشان حفظ کنند از طرفی شرکت ها خود نیز خواهان این برداشت می باشند چرا که به این ترتیب شعبات واقع در هر کشور به کشور مربوط متصل گردیده و از مزایای قانونگذاری آن کشور استفاده می کنند پرداخت مالیات از مهم ترین آثار تابعیت است که در زمره تکالیفی است که شخص در برابر دولت متبوع خود پیدا می کند و یکی از راه های کسب درآمد دولت ها اخذ مالیات از اتباع خود و بیگانگانی که به هر لحاظ از امتیازات آن دولت استفاده می کنند می باشد.

منابع

۱. هداوند، مهدیه، تابعیت، اشخاص حقوقی تاکید بر شرکت های چندملیتی، فروردین ۱۴۰۰
۲. زمانی، سید قاسم، صلاحیت قضایی بر شرکت های چند ملیتی، اردیبهشت، ۹۷
۳. صفار، محمد هاشم نقش دولت در توسعه اقتصادی هزار سوم جلد سوم، تهران: بارش، ۱۳۸۹
۴. بیگ پور، محمد علی، حسابرسی مالیاتی، انتشارات دانشگاه علوم اقتصادی، چاپ هفتم، زمستان ۱۳۹۳
۵. الهی، همایون، کارتل های چند ملیتی و توسعه نیافتگی، تهران: نشر قومس، ۱۳۸۹
۶. رهنمای رود پشته، فریدون، حسابداری و تکنولوژی، ۱۳۹۲
۷. زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی بخش کلیات حقوق جزای عمومی تهران، انتشارات ققنوس، چاپ سوم، ۱۳۷۹
۸. معصومی فرد، جمال، بررسی روشهای ارزیابی عملکرد از دیدگاه مدیران و کارکنان در شرکت سهامی آب منطقه ای آذربایجان غربی، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه تحقیقات و آموزش مدیریت وزارت نیرو، ۱۳۸۱
۹. غفاری، زهرا، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، گروه مدیریت بازرگانی، تهران، ایران
۱۰. رهنما، سعید، شرکت های چند ملیتی و کشورهای توسعه نیافته، بهاران، تهران، ۱۳۵۸
۱۱. مصفا، نسرين، تحول مسئولیت شرکت های چند ملیتی، دانشیار گروه روابط بین المللی دانشکده حقوق و علوم سیاسی تهران، ۱۳۸۸

12. Gillespie.K (1984) The Tipartite Relationship, New york:praeger